

L'HERBARI FOTOGRÀFIC

del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí

Fotografia del segle XIX en un hort i jardí etnobotànic

L'oferta pedagògica del Museu de la Vida Rural inclou un taller on s'utilitza la cianotípia, una tècnica fotogràfica del segle XIX emprada científicament per la botànica Anna Atkins. Aquest taller proposa un treball transversal (botànica, feminisme, història i art) a través d'aquesta tècnica fotogràfica i de l'hort i el jardí etnobotànic del museu.

TEXT: Albert Carreras Ballart, FOTOGRAFIES: Museu de la Vida Rural

Responsabilitat i precaució amb les plantes

La fotografia ha estat lligada al Museu de la Vida Rural de la Fundació Carulla, a l'Espluga de Francolí, des dels seus inicis. El nucli inicial de peces etnològiques de la col·lecció del museu va ser recollit per Lluís Carulla i Canals durant tota la seva vida. Una tasca que va ser apuntalada per una fotografia amb les mateixes intencions: documentar, potser des d'una visió d'inicis del segle XX, més de salvament que d'estudi i anàlisi, en una època amenaçada pels canvis irreversibles que s'esdevindrien durant el segle que els tocà viure. Abans que Lluís Carulla, el seu pare Artur Carulla, farmacèutic a l'Espluga, havia estat el primer a fer fotografies a la vila a finals del segle XIX. L'arxiu fotogràfic del museu conserva originals d'aquella època en diferents suports i tècniques, una de les quals és la cianotípia.

La cianotípia és un procediment elemental de positiu de fotografies que té la particularitat d'oferir un resultat en una escala curta de blaus (blau de Prússia en concret). Aquesta tècnica, pionera dels procediments fotogràfics del segle XIX, quedà superada immediatament a causa d'un tema estètic: els blaus no eren considerats tan agradables a la vista com els marrons i negres, així que la cianotípia s'ha utilitzat relativament poc en fotografia. Sí que tingué molt d'èxit com a sistema de reproducció de plànols arquitectònics o d'enginyeria durant gairebé tot el segle XX.

Pocs fotògrafs han passat a la història per la seva producció cianotípica, però des del Museu ens vam fixar en un d'ells, bé, una realment: Anna Atkins, una de les primeres fotògrafes de

LA CIANOTÍPIA

La cianotípia (*blueprint* o *cyanotype*) és un procés fotogràfic antic que dona un resultat en escala concreta de blaus. És un procediment que utilitza només dos compostos de ferro que, un cop combinats i emulsionats sobre un paper porós, com per exemple el que s'utilitza per a aquarel·la, resulten fotosensibles a la llum ultraviolada. Per a l'emulsió s'utilitzen el citrat amònic de ferro (III) i el ferrocianur de potassi dissolts en aigua destil·lada; la llum ultraviolada fa reaccionar l'emulsió cap a un tint blau insoluble de ferrocianur fèrric que es coneix com a blau de Prússia i que es revela amb aigua corrent.

Per primer cop s'ometia el dibuix o el gravat per a il·lustrar un estudi científic.

Anna Atkins (1799 -1871)

la història, d'una importància cabdal però silenciada per l'ombra d'altres col·legues considerats els "pares" de la fotografia, com Nicéphore Niépce i Louis Daguerre a França o William Henry Fox Talbot a Anglaterra.

Anna Atkins (1799-1871) fou una excel·lent botànica anglesa, estudiosa, productora de materials, il·lustradora i (finalment) fotògrafa; tot amb la intenció de poder documentar plantes dels seus estudis botànics. Atkins va crear reculls d'herbaris que formen part del *British Museum* i va ser membre destacada de la *Botanical Society of London*.

L'estudi de les algues britàniques i la seva dificultat de documentació amb sistemes habituals d'aquella època, bàsicament la il·lustració i el gravat, la van dur a fer provatures amb unes tècniques noves que, a l'època, encara no es titllaven de fotografies. El seu contacte amb el científic John Herschel, que havia descobert la combinació dels compostos que provocaven impressions cianotípiques amb l'acció de la llum solar, la va fer decantar-se per aquesta tècnica per reproduir imatges botàniques.

L'any 1843 Anna Atkins va publicar el llibre *Photographs of British Algae: Cyanotype Impressions*, un treball científic que bevia de les obres il·lustrades de botànica prescrites durant tot el segle XIX per les societats britàniques, però amb una diferència molt important: la presència de fotografies. Per primer cop s'ometia el dibuix o el gravat per a il·lustrar un estudi científic.

La recopilació de cianotípies botàniques va configurar el llibre d'Atkins amb 300 pàgines sobre algues britàniques d'immens valor científic. El que possiblement desconeixia Atkins era el seu gran valor dins el món de la fotografia. La cianotípia havia estat presentada universalment a França per Louis Daguerre només cinc anys abans, el 1838.

Atkins va estar 10 anys per fer 25 còpies del llibre, pàgina a pàgina, cianotípia a cianotípia. El primer va ser editat el 1843, un any abans que *The pencil of nature* de William Henry Fox Talbot, el qual també incorporava fotografies i que ha estat considerat molt de temps (erròniament) el primer llibre amb fotografies de la història. Sense treure ni un bri d'importància als estudis i descobertes de Fox Talbot, inventor del calotip i del concepte de còpia fotogràfica seriada (imprescindible en la fotografia actual), l'estudi de les algues d'Atkins mereix el reconeixement de primer llibre amb fotografies de la història. Es tracta d'una autèntica revolució, no només des del punt de vista fotogràfic, sinó també en els camps de la botànica, l'art i l'edició.

Valuosos exemplars originals del llibre d'Atkins es troben actualment custodiats per institucions com la *New York Public Library* o el *Rijksmuseum* d'Amsterdam. Les dues entitats en tenen també còpies consultables en línia.

Amb tots aquests antecedents, el Museu de la Vida Rural va decidir utilitzar aquesta tècnica, lligada tant al nostre ADN com al de la botànica, per treballar pedagògicament amb l'hort del museu. El taller *Herbari fotogràfic* va ser pensat per a grups

Exposició al sol de les composicions.

Imatges realitzades durant la realització del taller.

Albert Carreras Ballart, Montblanc, 1978. Llicenciat en història, postgrau en museografia i fotògraf. Membre de l'equip del Museu de la Vida Rural de la Fundació Carulla des de 2003, actualment és el responsable d'acció cultural i educativa, activitats i exposicions temporals, i responsable de l'arxiu fotogràfic del museu. [Més ...](#)

BIBLIOGRAFIA

- Anna Atkins al Rijksmuseum¹.
 Bajac, Q. 2011. *La invención de la fotografía. La imagen revelada*. Blume. Barcelona.
 Boadas, J., Casellas, Ll. & Suquet, M.À. 2001. *Manual para la gestión de fondos y colecciones fotográficas*. CCG Ediciones i CRDI Girona.
 Pring, R. 2011. *Pring's Photographer's Miscellany. Stories, Techniques, Tips & Trivia*. Ilex Press, Londres.
 The New York Public Library. *Photographs of British algae: Cyanotype impressions*².
 WAA. 2004. *La petite encyclopédie de la photographie*. Editions La Martinière, Paris.
 Zelich, C. 1995. *Manual de técnicas fotográficas del siglo XIX*. PhotoVisión, Madrid.
 Zelich, C. 1996. *Llibre blanc del patrimoni fotogràfic a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Barcelona.

1) <https://www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio/30685-Margot%20Berkman%20kunst%20in%20openbare%20ruimte/collections/anna-atkins-seaweed-oceans-catchoftheday-margotberkman?i=17&p=0>
 2) <https://digitalcollections.nypl.org/collections/photographs-of-british-algae-cyanotype-impressions/#?tab=navigation>